

Tomasz Gałkowski

"Znaczenie Synodu Monte Libano z 1736 roku dla Kościoła maronickiego : studium historyczno-prawne", G. Wojciechowski, Lublin 2013 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 57/4, 185-189

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

G. Wojciechowski, *Znaczenie Synodu Monte Libano z 1736 roku dla Kościoła maronickiego. Studium historyczno-prawne*, Lublin 2013, ss. 226.

Przedmiotem analiz przeprowadzonych przez G. Wojciechowskiego są postanowienia Synodu Monte Libano z 1736 r. i ich znaczenie dla Kościoła maronickiego. Wraz z Synodem rozpoczęła się reforma wewnętrzna wspólnoty maronickiej. Jej organizacja stała się impulsem, wzorcem i źródłem dla organizacji wschodnich patriarchatów w czasach nowożytnych, a także współczesnego prawodawstwa katolickich Kościołów wschodnich, czego przykładem jest Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich zawierający w swoich unormowaniach kanony Synodu. Inkorporacja normatywnych tekstów synodalnych do KKKW świadczy już o znaczeniu Synodu Monte Libano dla katolickiego prawodawstwa wschodniego. Czy zatem rozprawa Autora ma na celu jedynie przedstawienie tego znaczenia? Celem rozprawy, jak pisze jej Autor, „jest ukazanie znaczenia, jak i wpływu synodu z 1736 roku na kształtowanie się Kościoła maronickiego i samej wspólnoty maronickiej” (s. 8). Znaczenie i wpływ Synodu dokonało się w sferze „dostosowania norm partykularnych do obowiązujących norm powszechnych” (s. 8) oraz „uzdrowiło wewnętrzną sytuację w tym Kościele” (s. 8). Dodatkowym motywem podjęcia problemu badawczego jest brak opracowania znaczenia Synodu w polskiej literaturze kanonicznej (powinno używać się sformułowania kanonistycznej analogicznie do literatury prawniczej, a nie prawnej – por. s. 8), w której istnieją jedynie nieliczne opracowania stanowiące literaturę pomocniczą dla polskiej kanonistyki. Ten zamiar Autora należy ocenić jako udany, gdyż jego dzieło wypełnia istniejącą dotychczas lukę.

Zestawienie jednak motywu podjęcia problemu badawczego, jakim jest chęć wypełnienia owej luki i przedmiotu opracowania prowokuje pytanie, czy rzeczywiście mamy do czynienia z problemem badawczym. Znaczenie Synodu z 1736 r. wraz z innymi synodami dla prawodawstwa katolickich Kościołów wschodnich zostało podkreślone we Wstępie do KKKW. Ponadto ustawodawca w poszczególnych kanonach, w których odwołuje się do Synodu, wskazał na jego znaczenie dla prawodawstwa wschodniego. Nie czyniłby tego, gdyby nie znaczenie Synodu dla wewnętrznej jedności Kościoła maronickiego oraz jego jedności z Kościołem powszechnym. To znaczenie zostało wcześniej przedstawione w dwutomowym dziele E. Atallaha, *Le Synode libanais de 1736*, Paris 2001, którego tom I jest zatytułowany: *Son influence sur la restructuration de l'Église maronite*, a tom II: *Traduction du texte*

original arabe. Autor powyższego opracowania uwypukla znaczenie Synodu w czterech podstawowych wymiarach, o których pisze również dr G. Wojciechowski (por. s. 163), a mianowicie: reorganizacja struktur kościelnych Kościoła maronickiego (administracja), podział władzy patriarszej z biskupami, określenie nowych jednostek struktury eklezjalnej i likwidacja klasztorów mieszanych.

Nie uważam, by temat podjęty przez G. Wojciechowskiego zasłużył na miano badawczego. Opracowanie można uważać jedynie jako *novum* w obrębie polskiej literatury historyczno-kanonistycznej. O ewentualnym osiągnięciu naukowo-badawczym może jednak przesądzać treść publikacji poddana ocenie, o ile rzeczywiście będzie czymś nowym w stosunku do istniejących opracowań.

Poddana ocenie rozprawa składa się z trzech rozdziałów podzielonych na mniejsze jednostki redakcyjne. Poprzedza je *Wstęp*, a zamyka *Zakończenie*. W pracy znajdują się również *Wykaz skrótów*, *Bibliografia*, streszczenia w języku angielskim i francuskim oraz *Aneksy* (9) i *Spis treści*.

Przedstawiona przez Autora wewnętrzna struktura rozprawy, a zwłaszcza proporcje poszczególnych rozdziałów, znajdują się w granicach dopuszczalnej swobody autorskiej. Jednak oczekiwania nie tyle czytelnika, co recenzenta, nie zawsze pokrywają się z zamierzeniami Autora, na co zwrócę uwagę poniżej.

Wywód autora rozpoczyna się od przedstawienia historii Kościoła maronickiego od początku kształtowania się wspólnoty maronickiej (postaci św. Marona) do połowy XVIII w. Jako ostatnią datę w historii Kościoła maronickiego Autor podaje 1740 r., w którym nastąpiło potwierdzenie umów pomiędzy Francją a władzami osmańskimi. W rozdziale II Autor przedstawia historię zwołania Synodu Monte Libano wraz z uchwalonymi podczas niego najistotniejszymi zagadnieniami. Ich wybór został dokonany „na podstawie kazania, które wygłosił Piotr Fromage na Mszy inauguracyjnej synod” (s. 9). Dodatkowo Autor wzbogacił opracowanie o kwestie sporne, „których zaakceptowanie i wprowadzenie w życie w okresie posynodalnym przez hierarchów maronickich stanowiło największy problem” (s. 9). W trzecim rozdziale zostały przeprowadzone rozważania dotyczące wpływu Synodu na maronicką wspólnotę i konsekwencji zatwierdzenia dokumentów synodalnych dla kolejnych synodów tego Kościoła. Każdy z rozdziałów zakończony jest właściwymi wnioskami. Całość opracowania została domknięta poprzez *Zakończenie*, w którym Autor zwięźle podsumowuje najbardziej istotne rezultaty swoich analiz.

Pozytywna pod względem strukturalnym ocena pracy nie oznacza, że recenzent nie dostrzega pewnych elementów o charakterze krytycznym. Dotyczą one zamieszczonych aneksów. O ich treściowej przydatności napiszę poniżej. Jeśli Autor uzasadnia podjęcie tematu chęcią wypełnienia luki w polskiej literaturze kanonistycznej powinien przedstawić tekst 18 artykułów (Aneks 3) przyjętych przez patriarchę przed Synodem w jęz. polskim lub zamieścić ich tłumaczenie obok tekstu, który prezentuje. Dla naukowego podejścia tekst «artykułów» powinien być zamieszczony w oryginalnym brzmieniu wraz z tłumaczeniem, a nie jego tłumaczenie na jęz. włoski. Niektóre aneksy odbiegają tematycznie od przeprowadzonych w opracowaniu wywodów. Nie dostrzegam związku z opracowaniem np. Aneksu 1 (Maronicy patriarchowie Antiochii), Aneksu 2 (Teodoret z Cyru o św. Maronie), Aneksu 8 (Mapa Libanu) i Aneksu 9 (Kanon synodu Monte Libano wykorzystane jako źródło w KKKW). Dla zaciekawionego historią i stanem aktualnym wspólnoty maronickiej stanowią one pomoc w jej poznaniu, ale w odczuciu recenzenta odbiegają od treści rozprawy.

Recenzowana rozprawa nie budzi zastrzeżeń co do jej poziomu warsztatowego. Autor posługuje się głównie metodą historyczno-prawną. Zabrakło mi jednak głębszej analizy w oparciu o metodę dogmatyczną (logiczno-językową) poszczególnych postanowień synodalnych oraz kolejnych synodów. Praca w tytule miała stanowić studium historyczno-kanoniczne. Autor postawił jednak bardziej na analizę historyczną niżeli kanonistyczną.

Ze względu na dobór tematyki zasadniczym punktem odniesienia dla Autora powinien być tekst uchwał synodalnych, który jednak nie został przez niego przedstawiony w całości. Tego wymaga opracowanie naukowe. Tym samym daje podstawy do oceny faktycznego znaczenia Synodu dla wspólnoty maronickiej oraz dalszych poszukiwań. Ich brak (zwłaszcza, że opracowanie jest dla środowiska polskiego) sprawia, że opracowanie przyjmuje charakter podręcznika historii tracąc wartość zapowiedzianego w tytule studium.

Język opracowania jest poprawny, choć rażą nieliczne błędy składniowe, które pojawiają się od początku opracowania (np. „Cyr ... nie jest bardzo znana nawet geografom” – s. 11), co przy całości można rzucić na błąd w sztuce drukarskiej (podobnie jak w tytule angielskim na s. 187 jest HE zamiast THE). Wywód prowadzony przez Autora komunikatywnym językiem jest klarowny i nie budzi zastrzeżeń.

Bibliografia z podziałem na *Źródła prawa* (Normy kodeksowe, Dokumenty papieskie, Dokumenty Kongregacji, Inne źródła) oraz *Literaturę* (głównie

w jęz. francuskim) jest imponująca i sprawia wrażenie wykorzystania w całości istniejących w tej materii opracowań.

Przeprowadzona powyżej ocena rozprawy w punkcie wyjścia wskazała na brak oryginalnego tematu badawczo-naukowego. Nie uważam zatem, że przyczynia się, i to w stopniu istotnym, do rozwoju nauki prawa katolickich Kościołów wschodnich. Z tej racji ocenę merytoryczną rozprawy prezentuję w kilku punktach.

1) Autor stwierdza, że „ukazanie znaczenia synodu dla Kościoła maronickiego wymaga przedstawienia historii powstania tegoż Kościoła” (s. 11). Nie dostrzegam związku pomiędzy początkami i rozwojem Kościoła a zwołaniem synodu w 1736 r. Autor w rozdz. I powinien się skupić na bezpośrednich przyczynach zwołania, opisując dokładniej sytuację Kościoła maronickiego po Soborze Trydenckim, skoro ten Synod ma znaczenie dla Kościołów wschodnich jak Sobór Trydencki dla Kościoła zachodniego.

2) G. Wojciechowski omawia znaczenie Synodu dla Kościoła maronickiego przywołując synody, które odbyły się po nim. Brakuje w opracowaniu ukazania sytuacji Kościoła, która doprowadziła do zwołania kolejnych synodów. Część historyczną Autor kończy na 1740 r. Co było dalej? Przedstawienie sytuacji Kościoła maronickiego po Synodzie Monte Libano pozwoliłoby ukazać rzeczywisty wpływ wyrażający się w wierności postanowieniom synodalnym wobec sytuacji, która prowokowała zwołanie nowych synodów.

3) W rozdziale II poświęconym przyczynom, obradom i postanowieniom synodalnym razi wybiórcze potraktowanie postanowień synodalnych w oparciu o tematy wyrażone w kazaniu P. Fromage. Autor nie precyzuje dlaczego wybrał taką metodologię opracowania. Brak pełnego tekstu uchwał synodalnych, który moim zdaniem powinien być zamieszczony w aneksie, nie pozwala na pełną ocenę znaczenia tego Synodu dla wspólnoty maronickiej. Dla czytelników nie obeznanych z tematyką wnioski Autora mogą być wystarczające, ale dla polskiego środowiska naukowego nie stanowią impulsu do dalszych badań, skoro takie same wnioski zostały ukazane w innych opracowaniach obcojęzycznych. Wartość naukowo-badawcza opracowania wzrosłaby, gdyby jej Autor częściej odwoływał się do materiałów źródłowych (tekstów normatywnych) niż do innych opracowań, w których zostały one już omówione.

4) W opracowaniu Autora zabrakło mi przede wszystkim ukazania trudności z jakimi spotkało się wprowadzenie w życie uchwał synodalnych, które, jak wskazał to chociażby E. Atallah, wynikało z błędnych tłumaczeń łacińskich i arabskich postanowień synodalnych.

5) W ocenie recenzenta praca zyskałaby dużo na wartości, stając się naukowo-badawczą, gdyby powyższe uwagi znalazły odzwierciedlenie w opracowaniu G. Wojciechowskiego.

Zamierzenia Autora nie zawsze idą w parze z oczekiwaniami czytelnika, ale recenzent dzieła naukowo-badawczego nie jest li tylko czytelnikiem.

o. Tomasz Galkowski CP

Małgorzata Tomkiewicz, Obrót majątkiem Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, Olsztyn 2013, ss. 276.

Recenzowana monografia Małgorzaty Tomkiewicz pt. „Obrót majątkiem Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce” podejmuje niezwykle ważny i aktualny temat, jakim jest analiza problematyki zarządu majątkiem i udziałem w obrocie prawnym podmiotów kościelnych posiadających osobowość prawną w Polsce w zakresie dotyczącym alienacji. Tytułowa problematyka (tak, jak i samo zagadnienie alienacji), mimo, że dotyczy materii bardzo istotnej ze względów teoretycznych oraz mającej znaczenie dla szeroko pojmowanego obrotu prawnego, dotychczas nie była przedmiotem pogłębionej analizy naukowej.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że praca ma charakter interdyscyplinarny dotycząc materii trzech obszarów prawnych: prawa wyznaniowego, prawa kanonicznego wraz z prawem własnym instytutów zakonnych (*ius proprium*) oraz prawa cywilnego. Analiza tych porządków prawnych dokonywana jest przy tym nie tylko w ich zakresie wewnętrznym ale również we wzajemnym ze sobą powiązaniu, co wymaga biegłej znajomości rozległych dziedzin prawa i stanowi nie lada wyzwanie naukowe, z którego Autorka doskonale wywiązała się.

Monografia Małgorzaty Tomkiewicz jest dziełem nowatorskim i pionierskim a przy tym samodzielny i dojrzałym w zakresie formułowanych konkluzji. Autorka nie tylko nie waha się stawiać pytań, które dotychczas w nauce prawa nie padły (jak np. to, czy w alienacji można wyodrębnić różne tryby i procedury?) ale również nie waha się podejmować próby udzielenia odpowiedzi na nie. Wspomniane nowatorstwo pracy występuje w każdym z badanych obszarów. Autorka dostrzega interesujące problemy badawcze i podejmuje próbę zmierzenia się z nimi zarówno w obszarze prawa wyznaniowego (np. przy problematyce osobowości prawnej i reprezentacji kościelnych osób